

УДК 342.92: 342.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.56>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

Комарницька І.І.,*доктор юридичних наук, доцент,**доцент кафедри цивільного права та процесу**Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти**Національного університету «Львівська політехніка»*

Комарницька І.І. Актуальні питання протидії злочинам у фінансовій сфері.

У статті аналізується питання протидії злочинам у фінансовій сфері, встановлюється сутність фінансової відповідальності як інституту фінансового права. Утвердження України як правової держави передбачає обмеження різних форм протиправної поведінки суб'єктів у фінансовій сфері та їх адміністративної відповідальності. Даний вид правопорушень становить суттєву загрозу суспільним відносинам, оскільки передбачає систематичні посягання на фінансові ресурси, через які здебільшого забезпечується стабільне, кероване, упорядковане існування життя людей у суспільстві.

Розглянуто концепцію відповідальності як категорії адміністративного права та встановлено, що дане поняття є значно ширшим явищем, адже, окрім заходів юридичної відповідальності у фінансовій відповідальності ще містяться заходи попередження, припинення та відновлення.

У статті також висвітлено ідеї, що позиціонують розгляд протидії злочинам у фінансовій сфері, як виду адміністративної відповідальності. Висвітлено питання протидії злочинам у фінансовій сфері, як важливого явища для українського суспільства.

Фінансовий складник в економічній системі держави відіграє суттєву роль. Фінанси з механізму перетворились на рушійну силу економіки. Водночас спостерігаються тенденції до збільшення кількості протиправних посягань у фінансовій сфері. Фінансові злочини на сьогодні характеризуються високим рівнем латентності. Це свідчить про розвиток фінансової злочинності, внаслідок чого економіці країни завдаються збитки, що заважає ефективно реалізовувати державі свої функції та створювати умови для розвитку суспільства та існування та відтворення економіки.

Характер злочинності у фінансовій сфері зумовлює складність виявлення злочинів, що вчиняються та їх профілактики. І якщо виявлення та розкриття злочинів у фінансовій сфері відбувається відносно активно, то питанням профілактики приділяється менша увага. Хоча злочин простіше попередити, ніж виявити, розкрити, розслідувати та відшкодувати завдані цим зло-

чином збитки. Водночас профілактика злочинності у фінансовій сфері є пріоритетним напрямом у роботі правоохоронних органів.

Однак, незважаючи на широке коло заходів, що вживаються владою щодо недопущення правопорушень у зазначеній сфері, говорити про те, що державі все вдалося зарано. Усе це обумовлює дослідження широкого кола питань протидії правопорушенням у фінансовій сфері.

Ключові слова: фінансова сфера, фінансово-економічна сфера, фінансова безпека, адміністративне правопорушення, профілактика правопорушень.

Komarnytska I.I. Actual issues of combating crimes in the financial sphere.

The article analyzes the issue of combating crimes in the financial sphere, establishes the essence of financial responsibility as an institution of financial law. The establishment of Ukraine as a state governed by the rule of law provides for the limitation of various forms of illegal behavior of subjects in the financial sphere and their administrative responsibility. This type of crime poses a significant threat to social relations, as it involves systematic encroachment on financial resources, which mostly ensure the stable, managed, orderly existence of people's lives in society.

The concept of responsibility as a category of administrative law was considered and it was established that this concept is a much broader phenomenon, because, in addition to measures of legal responsibility, financial responsibility also includes measures of prevention, termination and recovery.

The article also highlights the ideas that position the consideration of combating crimes in the financial sphere as a type of administrative responsibility. The issue of combating crimes in the financial sphere, as an important phenomenon for Ukrainian society, is highlighted.

The financial component in the economic system of the state plays a significant role. Finance has turned from a mechanism into a driving force of the economy. At the same time, there are trends towards an increase in the number of illegal encroachments in the financial sphere. Today,

financial crimes are characterized by a high level of latency. This indicates the development of financial crime, as a result of which the country's economy is damaged, which prevents the state from effectively implementing its functions and creating conditions for the development of society and the existence and reproduction of the economy.

The nature of crime in the financial sphere makes it difficult to detect and prevent crimes. And if detection and disclosure of crimes in the financial sphere is relatively active, then less attention is paid to prevention issues. Although it is easier to prevent a crime than to detect, disclose, investigate and compensate for the damages caused by this crime. At the same time, crime prevention in the financial sphere is a priority area in the work of law enforcement agencies.

However, despite the wide range of measures taken by the authorities to prevent offenses in this area, it is too early to say that the state has succeeded in everything. All this conditions the study of a wide range of issues of combating offenses in the financial sphere.

Key words: financial sphere, financial and economic sphere, financial security, administrative offence, prevention of offences.

Постановка проблеми. На сьогодні актуальним є встановлення та доведення позиції, що профілактика злочинів у фінансовій сфері є дуже важливою у суспільстві, адже низка правопорушень у зазначеній сфері повинна містити в собі чітко регламентовані дії за вчинене те чи інше правопорушення.

Необхідність підвищення ефективності протидії правопорушенням у фінансовій сфері, недостатність наукових розробок, недосконалість правового регулювання обумовлюють актуальність адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері.

Стан опрацювання. Питанням, пов'язаним із профілактикою різних видів злочинності у фінансовій сфері, приділяли увагу провідні вітчизняні та зарубіжні вчені, такі як: Аванесов Г.А., Заяць О.С., Коваленко В.В., Ортинський В.Л., Пшиннік О.В., Філяніна Л.А. та інші. Однак, роль щодо забезпечення профілактики у фінансовій сфері досі не знайшла свого належного відображення.

Метою статті є визначення сучасних особливостей профілактики злочинності у фінансовій сфері.

Виклад основного матеріалу. Такий термін, як «профілактика» використовується у різних галузях. Профілактика означає проведення попереджувальних заходів, що мають не індивідуального адресата, а загальну спрямованість стосовно тих чи інших небажаних явищ і, полягає у вжитті конкретних заходів. У юрисдикції термін «профілактика» розуміється як діяльність щодо

недопущення формування, розвитку та реалізації причин й умов злочинності та злочинних проявів загалом [1, с. 194].

В адміністративному праві профілактику розглядають у широкому, і, вузькому значенні. У широкому значенні профілактика – це, недопущення злочинів, захист членів суспільства щодо вчинення ними правопорушень, протиправних діянь, що є злочинами. У даному значенні до профілактики входить певна правоохоронна діяльність. У вузькому значенні під профілактикою розуміється діяльність щодо виявлення причин злочинів, умов й обставин, що сприяють їх вчиненню та виявлення осіб, які можуть вчинити злочин, й реалізація відповідних заходів щодо цих осіб [1, с. 195].

Л.А. Філяніна визначає профілактику злочинів, як «діяльність, що спрямована на виявлення, знешкодження та нейтралізацію причин й умов злочинів, та їх компенсацію причинами й умовами нормативної та правомірної поведінки й рівня нормативності у суспільстві» [2, с. 434].

Профілактика відіграє головну роль у діяльності органів, що забезпечують безпеку у фінансовій сфері від злочинних посягань. Необхідно зазначити, що у разі введення профілактичних заходів підвищується ефективність правозастосування й підвищується дотримання вимог чинного законодавства. Адже, профілактика – це, гуманний засіб підтримання правопорядку, забезпечення безпеки цінностей, що перебувають під охороною держави. Здійснення профілактики захищає суспільство від злочинних посягань та забезпечує його захист [3, с. 96].

Здійснення профілактичної діяльності у фінансовій сфері забезпечує захист нестійких суб'єктів суспільства від моральної деформації та не дозволяє стати їм злочинцями, тобто позбавляє їх кримінальної відповідальності.

Якщо у державі створено умови, коли виконання вимог законодавства є суттєво нижчою за ухилення від покарання, це буде найкращим щодо загальної профілактики злочинності.

Річ у тому, що, коли правомірна поведінка вища за протиправну поведінку, особа приймає для себе рішення на користь останнього. Це не означає, що мотивація особи відрізняється від мотивації інших. Це свідчить адже, особа, проаналізувавши втрати й вигоду від власних діянь, робить висновок, що безпосередньо впливає на прийняття певного рішення. Особа оцінює усі переваги й обирає таку поведінку, яка може забезпечити їй за найменших втрат, за умови найменшого ризику покарання, найбільшу вигоду [4, с. 61].

Ліквідувати цю деформацію держава може лише наступним чином, щоб протиправна поведінка особи була економічно не вигідною чи менш вигідною за правомірну поведінку. Необхідно зазначити, що досягнути цього можна лише двома

шляхами, тобто: створенням можливостей для способу життя в межах правомірної поведінки або встановленням моральних й правових заборон і, загрозою покарання [5, с. 263].

Зважаючи на те, що правові заборони наявні достатній кількості у сучасному суспільстві, необхідно приділяти увагу привабливості правомірної поведінки й вихованню неприйняття порушень у фінансовій сфері. Також можна додати ще один шлях: забезпечення дотримання вимог законодавства у всій державі для усього населення, при цьому незважаючи на забезпеченість чи політичну приналежність. Поєднання зазначених шляхів може забезпечити неготовність особи до протиправної поведінки.

Необхідно наголосити, що профілактика може бути більш ефективною, якщо її запровадження та здійснення планувати у повній співпраці з усіма правоохоронними і контролюючими органами.

Найбільш доцільним є її запровадження і планування у наступних формах:

- розробка й запровадження єдиного комплексу профілактичних заходів з метою усунення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів у фінансовій сфері держави та окремого суб'єкта господарювання;

- розробка та подання погоджених пропозицій з питань профілактики злочинів та інших правопорушень до проектів державних програм боротьби зі злочинністю, у тому числі загальної та індивідуальної профілактики, запобігання найбільш поширеним видам правопорушень;

- обмін інформацією між правоохоронними органами про виявлені в процесі здійснення своїх функцій причин та умов, які сприяють злочинам у фінансовій сфері, боротьба з якими у компетенції іншого правоохоронного органу;

- визначення переліку інформації, нормативне закріплення порядку обміну такою інформацією, обмін та використання якої може сприяти оперативному вжиттю заходів щодо запобігання злочинам у фінансовій сфері;

- вивчення проблем профілактики злочинів у фінансовій сфері та розробка пропозицій і заходів їх вирішення;

- підготовка та внесення спільних пропозицій щодо усунення причин та умов, які сприяють вчиненню злочинів у фінансовій сфері;

- створення інтегрованої бази даних, що стосується боротьби з правопорушеннями у фінансовій сфері усіх правоохоронних органів, з доступом до неї аналітиків [6, с. 4–6].

Перелічені форми взаємодії є досить цікавими, особливо щодо формування загальної бази даних і обміну інформацією. Однак, ці положення мають декларативний характер, адже, в дійсності процес обміну інформацією досить ускладнений та можливий зазвичай завдяки особистим контактам. Тому інформаційне обмеження заважає

ефективній профілактиці злочинів у фінансовій сфері.

Не можна не звернути увагу на важливе питання як взаємодія між суб'єктами, що здійснюють протидію злочинам у фінансовій сфері, адже ефективність функціонування будь-якої системи залежить від того, наскільки глибокими є зв'язки між її складовими. Взаємодія виступає як фактор, за допомогою якого відбувається об'єднання у певний тип [7, с. 13].

Взаємодія у контексті протидії правопорушенням у фінансовій сфері – це специфічна форма управлінської діяльності компетентних суб'єктів, яка здійснюється на засадах паритету – рівності сторін, та полягає у вчиненні ними один на одного відповідного впливу для отримання певних та необхідних дій, і, погодження й реалізації спільних заходів щодо виконання спільних завдань і цілей. Слід зазначити, що на необхідності взаємодії наголошується у більшості нормативно-правових актів, які визначають питання правового статусу суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері.

Однак слід наголосити, що загальне закріплення за органами влади того, що вони мають право взаємодіяти із іншими суб'єктами: представниками влади та громадськості, не сприяє налагодженню ефективного механізму співпраці щодо протидії правопорушенням у фінансовій сфері та в інших сферах суспільного життя.

Така ситуація пояснюється відсутністю комплексного нормативно-правового акту, що визначав би загальні питання протидії фінансовим злочинам у фінансовій сфері. Слід зазначити, що в Україні була спроба прийняти закон, який би визначав правові основи запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями щодо забезпечення економічної безпеки України і захист її фінансових ресурсів, однак, проект закону було відкликано.

Відсутність нормативно-правового підґрунтя призводить до того, що взаємодія щодо протидії злочинам у фінансовій сфері має несистематичний характер, а методи і форми, такої взаємодії що використовуються її суб'єктами, часто носять односторонній характер й не призводять до позитивних наслідків.

Для підвищення якості та ефективності взаємодії суб'єктів протидії злочинам у фінансовій сфері, необхідно більш змістовно підійти до законодавчого визначення організаційно-правових засад, а саме: визначити завдання і принципи цієї взаємодії, окреслити коло основних учасників, встановити важливі форми, в яких вона повинна відбуватися.

Поряд із цим велика кількість питань, які стосуються профілактичної діяльності, досі залишаються неврегульованими. Представники правоохоронних органів, до завдань яких віднесено бо-

ротьбу зі злочинністю у фінансовій сфері, не можуть у повному обсязі активно впливати на весь комплекс причин й умов злочинності, зниження її для суспільства в цілому, так і для окремої особи. Тому відчувається потреба в удосконаленні нормативно-правової бази із питань правоохоронної діяльності та профілактики правопорушень у фінансовій сфері. Вирішенню даної проблеми може сприяти ухвалення Закону про профілактичну діяльність правоохоронних органів чи Концепції державної політики у сфері профілактики правопорушень. Адже, що до 2015 року діяла Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень [8].

Необхідність існування Концепції зумовлена тим, що кризові процеси, які відбуваються в економічній сфері, призводять до ускладнення ситуації, зміни структури криміногенної злочинності і зумовлюють виникнення нових форм та способів учинення протиправних дій, що, у свою чергу, потребує чітко визначених заходів, не коротко-, а середньо- та довгострокових. Тому нині особливо є потреба у схваленні зазначеної Концепції на 2023-2024 рр.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що профілактика злочинів відіграє суттєву роль щодо боротьби з фінансовою злочинністю. Однак, її сучасний стан не можна визнати задовільним. Можна виділити декілька особливостей: по-перше, в оцінюванні ефективності роботи правоохоронних органів не береться до уваги ефективність профілактичних заходів, по-друге, є суттєві труднощі щодо обміну інформацією та взаємодією між різними підрозділами, які забезпечують фінансову безпеку держави, по-третє, відсутня правова свідомість у населення України. Отже, існує необхідність приділити більше уваги профілактичній діяльності, тому, що профілактика – це найбільш ефективний спосіб боротьби зі злочинністю, адже, краще не допустити посягання на фінансові ресурси держави, ніж виявляти осіб, які його вже вчинили, доводити їх провину і відновлювати порушені права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Комарницька І.І. Протидія правопорушень у фінансовій сфері засобами адміністративного права. *Наше право*. 2020. № 4. С. 193–198.
2. Філянкіна Л.А. Міжнародний досвід запобігання і боротьби з організованою злочинністю. *Юридичний науковий електронний журнал* 2019. № 6. С. 434–436.
3. Заяць О.С. Взаємодія суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Україна і світ в контексті глобальних трансформацій: тези XI Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 16-17 травня 2013 р.)*. Львів: ЛУБП, 2013. С. 96–99.
4. Пшиннік О.В. Поняття економічних злочинів як об'єкта адміністративно-правової протидії. *Право і безпека*. 2016. № 3 (62). С. 60–65.
5. Комарницька І.І. Адміністративне право у профілактиці правопорушень у податковій сфері. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 5. С. 263–267.
6. Ортинський В.Л. Аналіз нормативно-правової основи забезпечення економічної безпеки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки: зб. наук. пр., № 855. Львів, 2016. С. 4–12.
7. Коваленко В.В. Адміністративно-правові засоби запобігання економічній злочинності. *Правничий вісник Університету «КРОК»*: міжн. фах. вид-ня. Київ, 2015. 157 с.
8. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 № 1209-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2011-%D1%80>. (дата звернення 10.02.2023).